

Soudní styly ve srovnávacím pohledu – historický a ideologický původ podoby současných soudních rozhodnutí

Vojtěch Hau*

Abstrakt: Odůvodnění soudního rozhodnutí v písemné podobě nevypadá stejně ve všech právních kulturách, neboť v každé z nich prošlo dlouhým vývojem pod různými vlivy. Cílem článku je představit podobu tří základních soudních stylů dominujících v západní kultuře, nastínit jejich historický vývoj a identifikovat důvody jejich odlišností. Na úvod autor vymezuje druhy makrostruktury a vnitřní logiky soudních odůvodnění a popisuje volnou a vázanou ideologii aplikace práva, aby představil základní koncepty, které od sebe odlišují jednotlivé styly. Následně přistupuje k charakteristice jednotlivých soudních stylů i s jejich historickým vývojem. Francouzský soudní styl je dodnes pevně spjat s Velkou francouzskou revolucí, která silně oddělila moc zákonodárnou od moci soudní. Odůvodnění francouzského stylu tak navenek pracuje s právem jako s uzavřeným systémem pravidel vytvořených zákonodárcem, v němž soudce pouze logickým úsudkem nalézá řešení právního problému. Oproti tomu angloamerický styl odráží silnou individualitu a volnost soudců a povahu soudního rozhodnutí jako pramene práva. Soudce proto v rozhodnutí argumentuje velice široce, a to i mimoprávními aspekty, neboť svým rozhodnutím řeší právní problém i do budoucna. Mezi těmito protipóly se nachází styl německý, jehož součástí jsou i české soudy a který kombinuje prvky obou předchozích stylů, a navíc využívá silného sepětí s právní doktrínou.

Klíčová slova: soudní rozhodnutí, soudní styl, soudcovská aplikace práva, právní psaní, právní jazyk

Úvod

Současná podoba soudních rozhodnutí vyskytujících se v prostoru západní kultury má své hluboké historické a ideologické kořeny. Při jejím popisu se zdaleka nelze spokojit pouze s analýzou pramenů práva, které podobu rozhodnutí ovlivňují, nebo s analýzou současných rozhodnutí. Zároveň se pro pochopení jejich podoby nelze zaměřit pouze na jejich vnější stránku, ale je třeba nahlédnout i na způsob soudcovského uvažování. Samotný autor-soudce však není konečným dílkem skládačky, který by nabízel všechny odpovědi, proč vypadá soudní rozhodnutí tak, jak vypadá. Soudní rozhodnutí je totiž odrazem historie právní kultury a jejího právního myšlení.

Tento článek proto nejprve představí teoretický koncept typů makrostruktury a vnitřní logiky soudních odůvodnění, následně modely soudcovské aplikace práva a konečně jednotlivé styly soudních rozhodnutí, a to i se stručným nástínem jejich historického vývoje.

1. Druhy makrostruktury a vnitřní logiky soudních odůvodnění

Jednotlivé styly se liší kromě jiného makrostrukturou a vnitřní logikou odůvodnění. Jedná se o koncept rozčleňující soudní rozhodnutí podle toho, jakou úvahou se soudce

* JUDr. Vojtěch Hau, asistent soudce, Městský soud v Praze. E-mail: hau.vojtech@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5920-9805>.

dobírá k verdiktu. Je nutné upozornit, že toto členění se týká pouze toho, jak jsou soudcovy úvahy v rozhodnutí zjeveny a odhaleny čtenáři. Ve skutečnosti mohou soudcovy vnitřní úvahy jít jinou, často složitější cestou, než která je popsána v rozhodnutí.

Obecně lze rozlišovat tři druhy makrostruktury soudních odůvodnění: 1) jednoduchý subsumpční model; 2) sofistifikovaný subsumpční model a 3) diskursivní model.¹

Pro jednoduchý subsumpční model soudního odůvodnění je typická redukce odůvodnění na logický, deduktivní úsudek – sylogismus. Ten se skládá zpravidla ze dvou premis, kterými jsou na jedné straně skutkový stav, jak jej zjistil soudce, a na straně druhé právní pravidlo. Třetím prvkem sylogismu je závěr, kterým je soudcovo rozhodnutí vyplývající z těchto premis.²

Závěr představuje nutný důsledek vzešlý ze subsumpce skutkového stavu pod právní pravidlo nalezené soudcem v systému práva. Na rozdíl od diskursivního stylu zde není prostor pro volbu mezi možnými závěry, protože závěr je odrazem právních pravidel coby soběstačného, uzavřeného systému, který je schopen řešit právní otázky sám o sobě bez vložení soudcovy úvahy nebo jiných mimoprávních aspektů. Tato vnitřní logika je typická pro francouzský styl soudního odůvodnění.

Podobně i druhý typ makrostruktury – sofistifikovaný subsumpční model – vychází ze struktury sylogismu. Jak už však jeho název napovídá, k závěru dochází soudce složitější cestou. Ta spočívá v tom, že k samotným premisám se soudce dopracuje pomocí subpremis,³ což činí základní sylogismus komplexnější a zpracovanější.

Tento model odůvodnění lze členit do dvou podskupin. První z nich je lineární model, v němž interpret postupuje krok po kroku, subsumpci po subsumpci, čímž tvoří řetěz subsumpcí a následně dochází k výsledku. Druhým podtypem je model, v němž soudce sice dochází k závěru také pomocí většího počtu premis, ale tyto premisy netvoří řetězec, nýbrž každý závěr je podpořen více premisami zároveň.⁴ Tento model je typický pro české soudy.

Pro závěry jednoduchého i sofistifikovaného modelu je typické, že jsou coby logicko-deduktivní závěry prezentovány jako jediná správná odpověď na právní problém.⁵ Na rozdíl od níže představeného diskursivního modelu jsou tak produktem odosobněného systému pravidel.

Charakteristikou diskursivního modelu je, že závěr není prezentován jako nutný důsledek logické úvahy, ale jako volba učiněná na základě argumentace a zvažování více možných řešení, pro něž soudce prezentuje důvody.⁶ Oproti dvěma předchozím modelům není výsledek nutným jediným řešením, ale pouze jednou z možností, kterou si interpret vybral. Tento model je typický pro právní systémy země *common law*, jeho výskyt však nelze omezit pouze na ně.

1 MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. Interpretation and Comparative Analysis. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Statutes*. Routledge, 1991, s. 492–493.

2 *Ibidem*, s. 492.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*, s. 498.

6 *Ibidem*, s. 493.

2. Volná a vázaná aplikace práva

Na podobu rozhodnutí má vliv i soudcovská ideologie aplikace práva. Důležité je zejména rozlišení na vázanou a volnou aplikaci práva, jak je představil Jerzy Wróblewski.⁷ Toto rozlišení není důležité proto, že by se uvažování jednoho z těchto typů udrželo v některém z právních systémů do dnešní doby, ale proto, že ideologie vázané aplikace práva měla v historii zásadní vliv na současnou podobu kontinentálního soudního rozhodnutí, zejména toho francouzského. Ačkoliv Wróblewski rozlišuje i třetí, středový model racionální a legální aplikace práva, nemá tento model význam pro popis historického vývoje soudních stylů.

Ideální model vázané aplikace práva omezuje soudcovu roli na aplikaci předem daných standardů vycházejících z pramenů práva.⁸ Tato ideologie se v silné podobě projevila ve Francii po Velké francouzské revoluci, která se snažila soudní moc omezit, aby právo jen aplikovala a vyhnula se jeho dotváření.⁹ Vázaná aplikace práva činí ze soudce pasivního vykladače práva a sráží jeho moc a význam na minimum. Ačkoliv se tato ideologie může projevit i v systémech *common law*,¹⁰ spočívá její stěžejní význam v systémech s deduktivními úsudky, čehož je příkladem právě porevoluční Francie.

Jedním z cílů Francouzské revoluce bylo dosažení svobody jednotlivce, čemuž pomáhala právě vázaná aplikace práva, a to třemi způsoby: 1) striktní dělbou moci; 2) stanovením svobod v pramenech práva, kterými je soudce vázán, a 3) podřízením organizace státu suverénnímu zákonodárci.¹¹ Díky striktní dělbě moci zůstaly role soudce a zákonodárce odděleny a soudce měl v konkrétním případě pouze vyslovit to, o čem zákonodárce již dopředu rozhodl, že je správné. Tím soudce nemohl popřít svobody stanovené zákonodárcem a nechával mu v rukou základní moc. Role soudů je tímto způsobem degradována tak, že soudce vykonává spíše soudní funkci než soudní moc.¹²

Vázaná aplikace práva omezuje soudcovo odůvodnění pouze na mechanický, logický proces, který z uzavřeného systému práva „vytahuje“ řešení a nenechává soudce sáhnout k extralegálním standardům. Právo je chápáno jako všeobjímající, úplný systém bez mezer, který je schopen sám o sobě vyřešit jakýkoliv problém.

Naproti tomu ideologie volné aplikace práva se od omezeného chápání práva distancuje. Dynamický vývoj společnosti v 19. a 20. století potřeboval, aby i právo nabralo svou dynamiku, s čímž je neslučitelná idea práva jako statického, uzavřeného systému. Volná aplikace práva jde tomuto společenskému vývoji vstříc a umožňuje použít i mimoprávní standardy jako spravedlnost, hospodárnost apod.¹³ Oproti vázané aplikaci může soudce dotvářením práva dopomoci právnímu řádu, aby za vývojem společnosti nepokulhával.¹⁴

⁷ WRÓBLEWSKI, J. *The judicial application of law*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2010, s. 274.

⁸ KÜHN, Z. Základní modely soudcovské argumentace. *Právník*. 2001, roč. 140, č. 4, s. 345.

⁹ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*. Ann Arbor: University of Michigan Law School, 1968, s. 375.

¹⁰ KÜHN, Z. *Základní modely soudcovské argumentace*, s. 345.

¹¹ WRÓBLEWSKI, J. *The judicial application of law*, s. 275.

¹² TROPER, M. – GRZEGORCZYK, C. Precedent in France. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Precedents*. Routledge, 1997, s. 107.

¹³ WRÓBLEWSKI, Jerzy. *The judicial application of law*, s. 292.

¹⁴ *Ibidem*, s. 284.

3. Tři základní podoby soudního rozhodnutí

Ze srovnávacího hlediska lze v prostoru západní kultury rozlišovat tři základní podoby formy a stylu soudních rozhodnutí: styl angloamerický, francouzský a německý.

Styl angloamerický má své kořeny v Anglii, odkud se rozšířil i do dalších zemí, jako je Austrálie, USA nebo Kanada. Francouzský styl vzniklý na konci 18. století ve Francii se také v průběhu času dostal i do jiných zemí, ale v čisté podobě ho dnes nalezneme jen ve Francii. Tyto styly tvoří v mnoha ohledech dva protikladné extrémy. Francouzský styl se blíží jednoduchému subsumpčnímu modelu vnitřní logiky odůvodnění a vázané aplikaci práva, kdežto angloamerický styl vyznává spíše model diskursivní a volnou aplikaci práva. To je základem dílčích odlišností, které budou popsány níže.

Třetí styl se vytvořil na půli cesty mezi těmito styly jako kombinace jejich prvků. Nalézt ho můžeme např. v Německu, Finsku, Polsku, Rakousku, Itálii¹⁵ nebo Česku, ale v tomto článku je popsán jako styl německý, protože jeho vývoj a prvky budou popsány na příkladu německého právního systému a koneckonců právě Německo mělo na vývoj tohoto stylu významný vliv.

Obecně jsou odlišné charakteristiky stylů způsobeny několika příčinami, mezi něž patří: postavení soudní moci, zejména ve vztahu k moci zákonodárné; svázanost soudce prameny práva a argumenty, které může při interpretaci práva použít; zvyklosti v psaní rozhodnutí; vzdělávání právníků; postavení ústavního soudu; prospektivní a retrospektivní rozhodování soudů; kariérní a otevřený model soudnictví nebo požadavky pramenů práva na strukturu a obsah soudního rozhodnutí. Konkrétní příčiny odlišností jsou uvedeny níže u jednotlivých stylů.

Ačkoliv se tyto rozdíly projevují nejvýrazněji na vyšších soudech,¹⁶ promítají se do podoby rozhodnutí i ostatních soudů, a to ve všech právních odvětvích. Současně nejsou tyto rozdíly pouze odrazem podoby soudnictví, ale zrcadlí se v nich celý právní systém dané právní kultury,¹⁷ což lze rozpoznat už jen na vyjmenovaných důvodech těchto rozdílů.

4. Francouzský styl

4.1 Historický a ideologický původ francouzského stylu

Francouzský styl by se dal ve zkratce popsat jako dítě Velké francouzské revoluce a z ní vzešlé striktní dělby moci.

Před rokem 1789 si ve Francii vybudovaly silnou pozici suverénní soudy (zvané *Parlements*),¹⁸ které byly personálně obsazeny aristokracií, jež kromě souzení sledovala i své vlastní zájmy a prosazovala je nejen pomocí výkladu práva, ale i prostřednictvím jeho dotváření.¹⁹ Justice se tak i pod tíhou neblahé zkušenosti se silnými a nezávislými soudy vyvinula v nepřítele ostatních částí společnosti a v době revoluce se stalo její omezení

¹⁵ MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. *Interpretation and Comparative Analysis*, s. 506, 509.

¹⁶ LASSER, M. *Judicial deliberations: a comparative analysis of judicial transparency and legitimacy*. Oxford: University Press, 2004, s. 77, 274.

¹⁷ SMEJKALOVÁ, T. *Soudní rozhodnutí jako autoportrét českého soudnictví*. Brno: Masaryk University Press, 2021, s. 24, 25.

¹⁸ DADOMO, Ch. – FARRAN, S. *The French legal system*. London: Sweet & Maxwell, 1996, s. 46.

¹⁹ MERRYMAN, J. H. *The civil law tradition: an introduction to the legal systems of Europe and Latin America*. Stanford, California: Stanford University Press, 2007, s. 17.

jedním z cílů revolučních nálad,²⁰ které daly v porevoluční Francii vzniknout justici silně omezené vázanou aplikací práva.

Justice i právní doktrína na počátku 19. století přijaly tezi, že právem je pouze to, o čem zákonodárce prohlásí, že je právem, všechna pozornost právnických mozků se tak obrátila na zákon jako výlučný pramen práva. Toto myšlení vycházelo ze tří předpokladů: 1) pouze zákonodárce tvoří právo; 2) toto právo je všeobjímající, tedy je schopno vyřešit jakýkoliv právní problém; 3) i proto tvoří toto právo vnitřně konzistentní systém.²¹

Tyto tři předpoklady vytváří půdu pro to, aby řešení právních problémů mohlo spočívat pouze v logicko-deduktivní úvaze (sylogismu) složené z premis v podobě skutkového stavu a práva obsaženého v zákoně. Interpret v takovém případě ani nesahá k extralegálním aspektům, jako je spravedlnost nebo hospodárnost, protože odpovědi nemusí hledat jinde než v systému pravidel, zároveň je takto nalezená odpověď nevyhnutelným důsledkem aplikace práva, a tedy jedinou správnou odpovědí.²² V takto pojaté ideologii aplikace práva to byl systém pravidel, a nikoli soudce, kdo poskytoval právní řešení, soudce musel v tomto uspořádaném systému řešení pouze nalézt a aplikovat ho v konkrétním případě.

Tímto způsobem se vytvořilo postavení porevolučního francouzského soudce, který se stal pouze vykladačem zákonodárcových idejí, směl právo pouze vykládat, ne dotvářet. Dodržování této role se kontrolovalo prostřednictvím odůvodnění soudního rozhodnutí, jehož středobodem se stala právní úvaha vycházející z textu zákona.²³

Ačkoliv je ideologie vázané aplikace práva již dávno opuštěna, mj. proto, že francouzský občanský zákoník *Code civil* vytvořený těsně před průmyslovou revolucí nedokázal držet krok s rychle se vyvíjející společností a řešit všechny její problémy,²⁴ a i francouzští právníci si proto uvědomili, že při aplikaci práva je nutné přihlédnout i k hodnotovým a mimo-právním argumentům, zakořenilo se v porevolučních dobách toto formální chápání práva ve francouzském prostředí velmi silně a navenek v něm přetrvává dodnes v soudních odůvodněních.

4.2 Podoba rozhodnutí francouzského stylu

Reprezentantem francouzského soudního stylu je francouzský nejvyšší soud – *Cour de cassation*, jenž přijal svou omezenou porevoluční roli²⁵ a nastavil kurz francouzského soudního rozhodnutí směrem ke strohému, deduktivnímu a legalistickému stylu. Jeho rozhodnutí jsou až překvapivě krátká, často neobsahují více než okolo jedné strany textu.²⁶

Svou omezenou roli pouhého vykladače zákona vyjadřuje soudce také tím, že to není on, za koho je soudní rozhodnutí napsáno, ale soud jako celek, za který je psáno ve třetí osobě,²⁷

²⁰ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 375.

²¹ *Ibidem*, s. 393.

²² *Ibidem*, s. 394.

²³ FRÉDÉRIQUE, F. Odůvodnění soudních rozhodnutí v nauce a praxi – francouzská zpráva. In: TICHÝ, L. – HOLLÄNDER, P. – BRUNS, A. (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí = The judicial opinion = Begründung von Gerichtssentscheidung*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 72.

²⁴ MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. Statutory Interpretation in France. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Statutes*, s. 172.

²⁵ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 380.

²⁶ LASSER, M. *Judicial deliberations*, s. 30.

²⁷ *Ibidem*, s. 34.

a navíc těžce čitelným, úřednickým, technickým a legalistickým jazykem.²⁸ Individualita soudců je navíc potlačena tím, že se při kolektivním rozhodování nezveřejňuje výsledek hlasování a soudce ani nemá možnost připojit k rozhodnutí své separátní stanovisko.²⁹ Podle René Davida se ve Francii na disenty hledí dokonce s velkou nevráživostí.³⁰ Francouzský soudce coby individualita tak zůstává zahalen jen jako jeden z mnoha úředníků vykonávajících soudcovskou funkci na rozdíl od svých protějšků v systémech *common law*, u nichž individualita výrazně vystupuje navenek, a dokonce i protějšků v jiných kontinentálních systémech, kde bývá zvykem zveřejňování separátních stanovisek alespoň u některých vyšších soudů.

V souladu s vázanou ideologií aplikace práva zahaluje soudce své myšlenkové úvahy do formy strohých deduktivních sylogismů, jejichž premisy vedou k jediné správné odpovědi,³¹ kterou soudce pouze logicky objevuje. Proto rozhodnutí ani neodhaluje výkladové problémy a alternativní řešení,³² navenek se totiž považují za neexistující. Jelikož je navenek výlučným pramenem práva zákon, vystačí si soudce s formálními argumenty a nesahá po argumentech hodnotových,³³ necituje předchozí judikaturu ani se s ní nijak nevyopádává.³⁴ David dokonce tvrdí, že judikatura být citována ani nemůže.³⁵ Protože soudce nachází v právním řádu jedinou správnou odpověď, nemusí se ani obtěžovat vést dialogické a argumentativní polemiky o svém právním řešení, které předkládá ze své mocenské, úřednické pozice spíše jako tvrzení než pečlivě odůvodněný závěr.³⁶

Příkladem popsaných rysů může být rozhodnutí prvního civilního senátu francouzského nejvyššího soudu.³⁷ Délka celého rozhodnutí odpovídá přibližně 1,5 straně textu. Rozhodnutí obsahuje popis účastníků a rozhodujícího soudu, historii předchozího řízení, rekapitulaci napadeného rozhodnutí a podaného opravného prostředku, právní posouzení a výrok. Ačkoliv soud rozhodl o zrušení napadeného rozhodnutí, skládá se samotné právní posouzení z pouhých 3 krátkých, nijak podrobných odstavců čítajících celkem 123 slov (to je jen o několik slov méně, než obsahují dva úvodní odstavce tohoto článku). Soud odkazuje pouze na jediné ustanovení zákona, jiné zdroje svých úvah nezmiňuje.

4.3 Rozdvojení francouzského právního diskursu

Bylo by však naivní myslet si, že skutečné francouzské právní myšlení vypadá stejně primitivně jako oficiální portrét zveřejňovaný soudy. Zprvč právní diskurs není tak omezený a zaměřený pouze na psaný zákon, a to ani na nižších soudech. Takový stav by byl dnes těžko představitelný v tak vyspělé zemi, jakou je Francie. A z druhé lze na vyšších soudech

²⁸ KÜHN, Z. *Základní modely soudcovské argumentace*, s. 356.

²⁹ DADOMO, Ch. – FARRAN, S. *The French legal system*, s. 45.

³⁰ DAVID, R. – BRIERLEY, J. E. C. *Major legal systems in the world today: an introduction to the comparative study of law*. London: Stevens, 1996, s. 143.

³¹ FRÉDÉRIQUE, F. *Odůvodnění soudních rozhodnutí v nauce a praxi – francouzská zpráva*, s. 73.

³² PAVČNIK, M. *Odůvodnění soudních rozhodnutí – hodnocení a doporučení*. In: TICHÝ, L. – HOLLÄNDER, P. – BRUNS, A. (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí = The judicial opinion = Begründung von Gerichtsentscheidung*, s. 357.

³³ *Ibidem*.

³⁴ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 407.

³⁵ DAVID, R. – BRIERLEY, J. E. C. *Major legal systems in the world today*, s. 136.

³⁶ FRÉDÉRIQUE, F. *Odůvodnění soudních rozhodnutí v nauce a praxi – francouzská zpráva*, s. 81.

³⁷ Cass, 1e civ. 25. 5. 2023, No. 22-12.815. [cit. 2024-06-07]. Dostupné z: https://www.courdecassation.fr/decision/646efedf3fdabad0f888e766?search_api_fulltext=J%2022-12.815&op=To%20research&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&previousdecisionpage=&previousdecisionindex=&nextdecisionpage=&nextdecisionindex=.

pozorovat dělení právního diskursu na dvě části. První část diskursu, ta magistrátní, formální, legalistická a deduktivní, probíhá v právě popsaných oficiálních soudních rozhodnutích. Druhá část diskursu, ta dialogická, věcná, hodnotová a argumentativní, probíhá na méně odhalených místech – ve stanoviscích generálních advokátů působících např. u *Cour de cassation*; ve zprávách soudců zpravodajů; ve výročních zprávách soudu a v debatách právní doktríny.

Stanoviska generálních advokátů a zprávy soudce zpravodaje vypadají diametrálně odlišně než publikovaná rozhodnutí. Jejich délka může dosahovat desítek stran, obsahují hodnotové, extralegální argumenty, vypořádávají se s předchozí judikaturou, názory doktríny nebo zahraniční právní úpravou, jsou psány osobitějším stylem, předkládají alternativní řešení a diskutují o nich, nabízí k různým řešením důvody pro a proti a nakonec doporučují, jak by měl soud rozhodnout.³⁸ Stanovisko generálního advokáta a zpráva soudce zpravodaje představují fórum, z něhož rozhodnutí ve skutečnosti vychází.

Takto kýžený mnohohlasný diskurs doplňuje právní doktrína, jež k publikovaným rozhodnutím zveřejňuje své názory, v nichž podobně jako soudce zpravodaj a generální advokát diskutuje o předchozí judikatuře, alternativních řešeních, principech apod.³⁹ I doktrína tak vyvrací dojem vzešlý z oficiálního portrétu francouzských soudů, tedy že by soudce skutečně až do dnešní doby byl těmi pouhými zákonodárcovými ústy a pasivním sylogistickým strojem, jehož kontury vykreslila revoluce na konci 18. století.

Tento rozdíl mezi tím, co francouzské soudy navenek vyjadřují, a tím, co skutečně dělají,⁴⁰ působí zmatky i v kruzích právních komparatistů. Mitchel Lasser poznamenává, že toto rozdělení diskursu svedlo na scesti i některé americké právní komparatisty, kteří věnovali přesplíš pozornosti oficiálním rozhodnutím a opomíjeli jiná fóra, čímž chybně docházeli k závěru, že francouzský právní diskurs je stejně omezený a zaměřený pouze na psané právo, jak by se mohlo zdát z publikovaných soudních rozhodnutí.⁴¹

Francouzský soudce je takto argumentačně omezený jen zdánlivě. *Cour de cassation* navzdory svému zdrženlivému postoji v publikovaných rozhodnutích právo dotváří.⁴² Činí tak ale pouze malými, evolučními krůčky. Právní pravidlo popsané v odůvodnění jako premisa verdiktu často neodpovídá přímo zákonnému textu, ale může v sobě obsahovat modifikace vytvořené po desetiletí trvajících debatami mezi právními profesionály.⁴³ Těmito malými evolučními krůčky soudce do svého rozhodování vnáší i tolik potřebný prvek dynamiky právního řádu.

Ačkoliv se popsané charakteristiky a rozdělení diskursu odráží nejsilněji v rozhodnutích francouzských vyšších soudů (zároveň i Ústavní rady), je tento styl typický i pro soudy nižší.⁴⁴ Jejich rozhodnutí však bývají o něco delší, protože se musí vypořádat i s otázkami skutkovými, pro jejichž vyřešení musí nejprve provádět dokazování, které se promítne i do délky písemného vyhotovení rozhodnutí.⁴⁵

³⁸ LASSER, M. *Judicial deliberations*, s. 47–49.

³⁹ *Ibidem*, s. 39.

⁴⁰ V anglickém originále mnohem lépe znějící rozdíl mezi *saying a doing*, viz TROPER, M. – GRZEGORCZYK, C. *Precedent in France*, s. 137.

⁴¹ LASSER, M. *Judicial deliberations*, s. 27, 29.

⁴² FRÉDÉRIQUE, F. *Odůvodnění soudních rozhodnutí v nauce a praxi – francouzská zpráva*, s. 91.

⁴³ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 408.

⁴⁴ LASSER, M. *Judicial deliberations*, s. 278.

⁴⁵ FRÉDÉRIQUE, F. *Odůvodnění soudních rozhodnutí v nauce a praxi – francouzská zpráva*, s. 82.

5. Angloamerický styl

Angloamerický styl stojí v mnoha aspektech v opozici vůči stylu francouzskému. Soudní moc zemí tohoto stylu nikdy neprošla tak silným omezením jako ve Francii a zároveň si udržela pozici toho, kdo právo tvoří. Ve zkratce je podoba angloamerického stylu důsledkem silného postavení soudce jako individuality, která má právtvornou moc.

5.1 Důvody odlišnosti angloamerického stylu

V historii se soudní moc zemí angloamerického stylu nestala nepřitelem společnosti jako ve Francii, ale jednotlivci spíše pomáhala a původně tvořila protiváhu panovníkovy moci, takže se zde nevytvořila nelibost vůči soudcovské tvorbě práva⁴⁶ a nevznikla tak ani potřeba soudce dostat pod kontrolu omezením jejich silných pozic.

Odlišný styl odůvodnění je ovlivněn i postavením soudce jako individuality, a to i co se týče jeho vztahu k ostatním právnickým profesím. Soudci se zde nikdy ani nedostali do područí byrokratického modelu, ale zůstali spíše výraznými individualitami. Typickým soudcem není oproti kontinentu právník, který ihned po absolvování vysoké školy začne pracovat v justici, kde si internalizuje soudcovské návyky, a přispívá uzavírání justice do sebe samé.⁴⁷ Soudcem se často stává osoba zvenčí, která přináší do justice jiné myšlenky a nečiní ji tak homogenní. Angloamerický právník se oblečením taláru nestává úředníkem schovaným ve velké justiční mašinérii, ale uchovává si mnohé ze své osobitosti. Tomu odpovídá i to, že např. v USA se soudci do soudcovských křesel dostávají často politickým nebo alespoň kvazipolitickým procesem,⁴⁸ který ještě více napomáhá tomu, že se soudcem stávají výrazné osobnosti. Kariérní kořeny soudců vedoucí často skrz advokacii dávají vzniknout dobře fungující spolupráci mezi soudci a právními zástupci stran,⁴⁹ s nimiž se soudce jakožto bývalý advokát snaží vést spíše dialogický diskurs než jim z pozice úředníka nařizovat.

Vliv na podobu soudního rozhodnutí má kromě osoby soudce i povaha precedentu jako pramene práva. Oproti kontinentálním systémům, kde soudce právo nanejvýš dotváří, rozhoduje soudce v systému *common law* prospektivně a právo tvoří. Tím pádem musí odůvodnění jeho rozhodnutí dosáhnout mnohem dál, než se týčí hranice konkrétního případu, a musí osvětlit možný budoucí precedent co nejširší skupině osob a náležitě ho odůvodnit.⁵⁰ Soudcovo rozhodnutí musí být natolik odůvodněné, aby z něj bylo množné v budoucnu extrahovat *ratio decidendi* jakožto zobecnitelné pravidlo.

V soudním rozhodnutí se zároveň odráží podoba právního myšlení jako takového. Oproti kontinentu zde nepanuje tak silná adorace zákonných textů a z ní vzešlá exegetická povaha právního myšlení. Aplikace práva následuje volný model, při němž se v úvahu berou i mnohé mimoprávní aspekty a uvažování není sklíčené, ale otevřené. Tato otevře-

⁴⁶ MERRYMAN, J. H. *The civil law tradition*, s. 17.

⁴⁷ KÜHN, Z. The Judiciary in Illiberal States. *German Law Journal*. 2021, Vol. 22, No. 7, s. 1240.

⁴⁸ MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. Statutory Interpretation in the United States. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Statutes*, s. 453.

⁴⁹ BANKOWSKI, Z. – MACCORMICK, D. N. – MARSHALL, G. Precedent in the United Kingdom. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Precedents*, s. 319.

⁵⁰ MURRAY, P. L. The Judicial Opinion in the American Legal Culture. In: TICHÝ, L. – HOLLÄNDER, P. – BRUNS, A. (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí = The judicial opinion = Begründung von Gerichtsentscheidung*, s. 233.

nost se odráží i v tom, že základní strukturu soudcova odůvodnění netvoří výsledek nutně vzešlý ze subsumpčního sylogismu, ale ze soudcovy volby učiněné na základě množství argumentů pro a proti.⁵¹ Povaha právní kultury ve spojení s postavením soudce vede k tomu, že vývoj právní kultury *common law* je z velké míry ovlivněn soudci na rozdíl od kultury kontinentální, jejíž vývoj je ovlivněn spíše soubojem myšlenkových směrů učenců.⁵² Angloamerický soudce má tak na podobu právního systému mnohem větší vliv než jeho kontinentální protějšek, kde podobu práva utvářeli spíše učenci.

5.2 Podoba rozhodnutí angloamerického stylu

Postavení soudce, povaha jeho rozhodování a způsob právního myšlení tvoří základní kameny dnešní podoby angloamerického stylu. Hned na první pohled je nápadná délka rozhodnutí, která běžně dosahuje desítek stran. Už jen to napovídá, že rozhodnutí obsahuje mnohem více než jednoduchou subsumpci skutkového stavu pod právní normu.⁵³ I kvůli prospektivnímu způsobu rozhodování se soudce do svého rozhodnutí snaží natěsnat všemožné argumenty pro a proti, odbočky k alternativním řešením, argumenty mimoprávními aspekty, jako jsou sociální, ekonomické nebo morální hodnoty. Jelikož soudce vytváří rozhodnutí s možným přesahem do širší společnosti, nemusí odpovídat délka jeho rozhodnutí složitosti řešeného případu,⁵⁴ ale spíše soudcově snaze přesvědčit tuto širokou společnost o správnosti rozhodnutí. Jelikož se neuznává možnost jediné správné odpovědi, ale přiznávají se výkladové problémy,⁵⁵ nenachází soudce ve svém rozhodnutí jedinou správnou odpověď, kterou by z pozice moci nařizoval adresátům, ale snaží se vést více dialogický a argumentační diskurs.

Snaha odůvodnit rozhodnutí co nejpřesvědčivěji je v kultuře *common law* hluboce zakořeněna. Dlouhé, argumentační a vyčerpávající odůvodnění není vlastní jen těm případům, jejichž řešení vychází víceméně z právního vakua, ale i těm, jejichž řešení vyplývá v základu ze zákona,⁵⁶ kde by bylo možné použít jednodušší subsumpční styl odůvodnění.

Úsilí přesvědčivého odůvodnění s sebou nese také odhalení všech karet na jednom místě. Nelze se zde tak setkat s francouzským rozdělením diskursu. Čtenář nalezne všechny důvody přímo v odůvodnění soudcova rozhodnutí,⁵⁷ rozdíl mezi tím, co soudce vyjadřuje a co dělá, je nejmenší ze všech tří popisovaných stylů.

Prvek nejednotnosti odůvodnění se v angloamerickém stylu také objevuje, ale v jiné podobě než ve francouzském rozdělení, tato nejednotnost souvisí s individualitou soudců. Oproti kontinentálním stylům se odůvodnění nepíše za soud jako celek, ale většinou v podobě stanovisek jednotlivých soudců.

Anglický způsob této praxe vyznává větší rozdrobenost odůvodnění než ten americký. V anglické praxi vyšších soudů píše každý soudce své vlastní stanovisko (*seriatim opinion*) nezávisle na tom, zda s většinovým stanoviskem souzní. Někdy se může soudce spokojit

⁵¹ KÜHN, Z. *Základní modely soudcovské argumentace*, s. 350–351.

⁵² MERRYMAN, J. H. *The civil law tradition*, s. 60.

⁵³ LASSER, M. *Judicial deliberations*, s. 64.

⁵⁴ MURRAY, P. L. *The Judicial Opinion in the American Legal Culture*, s. 240.

⁵⁵ PAVČNIK, M. *Odůvodnění soudních rozhodnutí – hodnocení a doporučení*, s. 357.

⁵⁶ ANDREWS, N. *Judicial decision and the duty to give reasons: the English experience*. In: TICHÝ, L. – HOLLÄNDER, P. – BRUNS, A. (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí = The judicial opinion = Begründung von Gerichtsentscheidung*, s. 63.

⁵⁷ LASSER, M. *Judicial deliberations*, s. 62.

s vyjádřením stručného souhlasu se stanoviskem jednoho ze svých kolegů.⁵⁸ Americká praxe si vybrala střední cestu mezi rozdrobenými jednotlivými vóty a zcela jednotným vótem. Toto kompromisní řešení spočívá v tom, že jeden ze soudců sepíše většinové stanovisko (*majority opinion*), na němž se shodla většina soudců, a jednotlivým soudcům je ponechána možnost připojit svá individuální buď nesouhlasná (*dissenting opinion*), nebo souhlasná stanoviska (*concurring opinion*).⁵⁹ Tento americký model generující jasná, většinová rozhodnutí s respektem k odlišným názorům se rozšířil i do systémů kontinentálních, mj. i na český Ústavní soud.

Mnohohlasnost rozhodnutí mj. umocňuje dialogický charakter angloamerického stylu,⁶⁰ protože nutí soudce obhajovat své argumenty obsáhle nejen před účastníky řízení, ale i před ostatními soudci.

Osobní charakteristiky soudců se vkládají nejen do věcného posouzení případu, ale i do formy, jakou jsou sdělovány. Autorský styl některých soudců se stává slavným a obdivovaným za jejich života i po něm⁶¹ a silně kontrastuje s uniformním, úřednickým stylem německým a francouzským. Jazyk používaný v angloamerickém rozhodnutí je také mnohem přístupnější laikům a i přes nezbytný výskyt odborných termínů se více blíží obecné řeči.⁶²

S autorským stylem souvisí i poslední odlišnost angloamerických rozhodnutí. Přesvědčivost odůvodnění nemusí vyplývat jen z právního posouzení případu, ale také z narativní části. Soudci ne vždy popisují fakta případu co nejobektivněji, ale mnohdy sáhnou k interpretativnímu narativu, který je svým způsobem vyprávění schopen přesvědčovat čtenáře ještě před přečtením právních argumentů. Slavným příkladem takového postupu v anglickém právu je rozhodnutí soudce Lorda Denninga v případě *Hinz v. Berry*,⁶³ v němž soud rozhodoval o náhradě imateriální újmy, kterou utrpěla paní Hinz, když se stala svědkyní autonehody způsobené panem Berrym, při níž zemřel její manžel a zranily se její děti. Již při přečtení krátké emotivně napsané narativní části si čtenář vstěpí, že roli záporné postavy v tomto příběhu hraje pan Berry, který nehodu způsobil.

6. Německý styl

Třetí styl stojí mezi dvěma extrémy dvou předchozích stylů. Oproti Francii není poznamenán tak výraznou revolucí, která by přetřela vývojové vazby a nastavila úřednickou podobu soudního rozhodnutí na staletí dopředu, na druhou stranu zde není soudce tak argumentačně otevřený a výrazně individuální jako mnozí soudci v systémech *common law*. Soudce je sice podobně jako jeho francouzský protějšek svázán zákonem, který se stává základem rozhodnutí, ale nebojí se otevřeně sáhnout i k jiným zdrojům argumentů. Deduktivní, legalistický a magistrátní styl přichází na scénu zejména v jednoduchých

⁵⁸ MAULTZSCH, F. Jednotné vótum anebo většina jako formy odůvodnění rozhodnutí nejvyšších soudů v civilních věcech. In: TICHÝ, L. – HOLLÄNDER, P. – BRUNS, A. (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí = The judicial opinion = Begründung von Gerichtsentscheidung*, s. 489.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 491.

⁶⁰ BANKOWSKI, Z. – MACCORMICK, D. N. – MARSHALL, G. *Precedent in the United Kingdom*, s. 319.

⁶¹ Slavné autory-soudce lze namátkou zmínit osobnosti, jako je např. Richard Posner, Learned Hand, Lord Denning, Ruth Bader Ginsburg nebo Antonin Scalia.

⁶² KÜHN, Z. *Základní modely soudcovské argumentace*, s. 356.

⁶³ *Hinz v. Berry* [1970] 2 QB 40.

případech aplikace práva na nižších soudech, kdežto diskursivní, hodnotový a argumentační styl se objevuje častěji na vyšších soudech při výskytu výkladových problémů.⁶⁴ Tento třetí styl by se tak dal krátce charakterizovat jako diskursivnější podoba kontinentálního legalismu, která ale navíc úžeji spolupracuje s doktrínou.

6.1 Historický a ideologický původ německého stylu

Právě doktrína měla v historii zásadní vliv na podobu soudního rozhodnutí německého stylu. Již v době středověku, kdy na území dnešního Německa neexistoval jednotný právní řád a soudcovské pozice náležely většinou laikům, ovlivňovali podobu práva učenci vystudovaní v Itálii v římském právu, kteří na základě svého vzdělání poskytovali právní rady, mj. i soudům. Postupem času se zvyšoval počet univerzit, které byly schopné produkovat tyto učence, a tím se i zvyšoval jejich vliv na podobu práva.⁶⁵

Německá právní doktrína si postupně budovala silné postavení a značný vliv na podobu nesjednoceného práva a na rozhodování soudů. Praxe poskytování rad učenci soudům se v 16. století promítla i do zákonné úpravy, konkrétně do zákoníku *Constitutio criminalis Carolina*, který v některých trestních věcech ukládal soudcům obracet se v případě pochyb se žádostí o radu na univerzity, vyšší soudy, profesory nebo jiné osoby s právním vzděláním.⁶⁶

Jelikož bylo tehdejší právo neúplné a tvořené početnými místními obyčejí, vnášeli do něj učenci při poskytování rad prvky práva římského, které znali a které už tvořilo koherentní systém, se kterým se dalo pracovat.⁶⁷ Zároveň spolu učenci z různých koutů dnešního Německa navzájem spolupracovali a do svých rad promítali nejen své vlastní názory, ale i názory sdílené v širší akademické komunitě,⁶⁸ čímž se tehdejší právo částečně sjednocovalo pod taktovkou akademiků nezávislých na státní moci a nerušeně rozhodujících z přítmi knihoven. Časem měla doktrína na právo pomalu větší vliv než samotné soudy.

Postupem času se soudcovských pozic začali ujímat zejména lidé s právním vzděláním,⁶⁹ a dále se tak rozvíjela symbiotická spolupráce mezi justicí a doktrínou, která pokračovala v budování koherentního systému, protože akademici nepřestávali být oblečením taláru myšlenkově akademiky.

Ačkoliv se podobně jako ve Francii objevily tendence svázat soudce zákonem a učinit z nich pasivní vykladače zákona, neměly tyto pokusy tak dalekosáhlé účinky. Jedním z těchto pokusů bylo mohutné pruské legislativní dílo – kodex z konce 18. století, který čítal 17 000 paragrafů a měl poskytovat specifické, detailní řešení pro každou myslitelnou situaci.⁷⁰ Shodně jako v porevoluční Francii nesměl soudce pod hrozbou trestu pravidla stanovená tímto zákonem interpretovat, ale musel se v případě pochybností obrátit na speciální komisi, která měla interpretační problém vyřešit.⁷¹ Paralelu k tomuto přístupu

⁶⁴ ALEXI, R. – DREIER, R. Precedent in the Federal Republic of Germany. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Precedents*, s. 21.

⁶⁵ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 196.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 198, 203.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 237.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 241.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 246.

⁷⁰ Jednalo se o zákoník *Das Allgemeine Landrecht für die Preußischen Staaten* z roku 1794.

⁷¹ MERRYMAN, J. H. *The civil law tradition*, s. 39.

lze nalézt i v Rakousku v době vlády Josefa II., kde se soudce při nejasnosti zákona měl obracet na úřad nebo zemského knížete.⁷² Zanedlouho poté zakotvil ABGB ve svém § 8, že „jen zákonodárci náleží moc vyložití zákon způsobem obecně závazným“. Tato praxe se však v zemích třetího stylu neodrazila tak silně a není dodnes tak pozorovatelná jako ve Francii.

Lze tak vidět, že soudy a nezávislá doktrína si v německém právním systému budovaly už od dob středověku fungující symbiotický vztah. Vliv doktríny na právní myšlení a podobu soudního rozhodnutí lze nejlépe rozpoznat v 19. století, kdy nadále pokračovaly tendence doktríny sjednocovat právní řád a budovat z něj koherentní systém, a to za stále recepce římského práva. Tyto tendence vrcholily v 19. století, a to zejména na pozadí vznikající kodifikace práva tehdy se sjednocujícího Německa, která se pod vlivem von Savignyho myšlenek neměla ubírat cestou přirozenoprávní, ale měla se budovat ze základů práva, které se v té době už v Německu nacházely. Proto musela být prvním krokem kodifikačního procesu identifikace těchto pravidel a jejich uspořádání.⁷³ Z toho důvodu se doktrína pustila do ještě urputnějšího studia právního systému, jehož výsledkem je zřetelná systematizace, třídění, vytváření definic a zobecněných klauzulí.

Výstupy doktrínálních myslí měly v té době podobný cíl, jaký byl již popsán u francouzského stylu – odosobněný, uzavřený systém pravidel. Takový systém je v ideálním případě schopen vyřešit všechny právní problémy, neobsahuje mezery, je vnitřně koherentní, poskytuje odpovědi pouze na základě subsumpce skutkového stavu pod jednoznačně vyjádřené právní pravidlo.⁷⁴ Navíc zajišťuje politickou neutralitu, neboť se neohlíží na morálku, spravedlnost nebo sociální aspekty.⁷⁵

V těchto základech lze nalézt nejen kontury dnešní podoby právní doktríny, ale i podoby soudního rozhodnutí. Zaprvé orientace na právo jako systém je v dnešní kontinentální (a i české) právní doktríně stále silně zřetelná. Vytváří se definice, třídění, zobecněné klauzule a hledají se vazby mezi jednotlivými prvky systému.⁷⁶ V této souvislosti John H. Merryman upozorňuje, že právníka vzdělaného v systému *common law* zaujme snaha kontinentálního právního myšlení vše zobecnit, odtrhnout od faktických a historických souvislostí a spíše než na řešení konkrétních problémů se zaměřit na vytváření a zkoumání teoretické struktury práva.⁷⁷ Zadruhé, jak bude níže popsáno, soudní rozhodnutí německého typu staví svůj základ stejně jako jeho francouzský protějšek na zákonu, takže jeho základní struktura se přidržuje subsumpčního sylogismu spočívajícího v logicko-deduktivním úsudku, soudce nechává mluvit spíše právo než sebe jako individualitu.

Odklon německého soudního stylu směrem k více hodnotovému diskursu je rovněž odrazem historického vývoje německého práva. Rychle se vyvíjející společnost 20. století předčila možnosti vázané ideologie aplikace práva a právo potřebovalo doplnit dynami-

⁷² JANÍČEK, B. *Historický kontext ustanovení o výkladu práva v návrhu občanského zákoníku* [online]. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2012, s. 16 [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/w86v2b/00157646-310315612.pdf>.

⁷³ MERRYMAN, J. H. *The civil law tradition*, s. 61, 62.

⁷⁴ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 456.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 457.

⁷⁶ V podobném duchu se nese i české právní vzdělávání, které studenty vybavuje encyklopedickou znalostí právního řádu jako systému pravidel spíše než schopností o právu hodnotově uvažovat.

⁷⁷ MERRYMAN, J. H. *The civil law tradition*, s. 64.

kou mimoprávních aspektů, aby dokázalo plnit svou funkci. V právním diskursu se objevuje kritika metod vytvořených v 19. století, tedy že zákon psaný stručným jazykem není tak kompletní, aby dokázal řešit jakékoliv situace, a že role zákonodárce tím pádem není všespásná.⁷⁸

Zejména krizemi zmínané Německo po první světové válce umožnilo další rozvoj symbiózy soudů a doktríny. Soudci v těžkých časech museli přijmout aktivnější roli a právo dotvářet, při tom se mohli spolehnout na pomoc doktríny, která soudní rozhodnutí hojně komentovala a nabízela možná řešení nastalých právních problémů.⁷⁹ V rozhodnutích se tak objevují citace doktrinálních závěrů a soudní rozhodnutí se stává fórem, kde jedni právníci adresují své právní názory jiným právníkům.⁸⁰ Do tohoto proudu se po roce 1945 jako katalyzátor vložil i německý ústavní soud, jehož názorový vliv lze zaznamenat i v rozhodnutích českých vrcholných soudů.

Německé soudy a doktrína se tak společně s celkovým právním myšlením odpoutaly od zákonné svázanosti 19. století a vykročily směrem k více hodnotovému a otevřenějšímu diskursu. Uznávalo se, že existuje tenká linie mezi interpretací a dotvářením práva, které je vzhledem ke koncepci zákona a vývoji společnosti nevyhnutelné.⁸¹ Na druhou stranu základním pramenem práva stále zůstával zákon, a proto i v právním myšlení přetrvává význam tvorby systému, hierarchizace nebo užívání logických a formálních argumentů. Hodnotový obrat se zrcadlil i v podobě soudního rozhodnutí. Soudci začali do svých rozhodnutí vkládat prvky angloamerických rozhodnutí – diskurs, hodnotové argumenty, polemiky s různými názory, odkazy na dřívější soudní rozhodnutí apod.

6.2 Podoba rozhodnutí německého stylu

Historický vývoj německé právní kultury vykreslil portrét německého soudního stylu, jak ho známe dnes. Hlavním opěrným bodem je pro soudce zákon, který vymezuje pole, v jehož rámci se bude argumentačně pohybovat. V tom spatřuje Basil Markesinis výhodu německého soudce oproti anglickému, protože zákonodárce německému soudci v mnohém ulehčil práci, jelikož už dopředu stanovil základní pravidla pro řešení případu, které soudci poskytují vodítko, o co se při rozhodování zajímat má, a o co ne.⁸² Ze zákonného základu tak vyplývá základní struktura rozhodnutí tvořená subsumpčním sylogismem typickým pro kontinentální právní kulturu. Tento sylogismus ve však vzdaluje francouzskému jednoduchému modelu a užívá mnohačetné nebo řetězící se premisy. Soudce může např. vyložit nejasné znění zákonného ustanovení pomocí několika právních i mimoprávních argumentů a takto nalezenou právní normu použít jako premisu hlavního sylogismu. Ve francouzském stylu by soudce rovnou do svého rozhodnutí zakomponoval nalezenou právní normu, jako kdyby v takové podobě vyplývala ze zákona bez dalšího.

Pokud se soudce potýká s případem jednoduché aplikace práva, v němž právní řešení vyplývá bez výkladových problémů z textu zákona, může soudce své rozhodnutí koncipovat

⁷⁸ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 479.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 467.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 473.

⁸¹ *Ibidem*, s. 499.

⁸² MARKESINIS, B. *Judicial Style and Judicial Reasoning in England and Germany*. *The Cambridge Law Journal* [online]. 2000, Vol. 59, No. 2, s. 298, 299 [cit. 2023-02-14]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/4508676>.

vat ve struktuře jednoduchého sylogismu, protože nemá důvod ho komplikovat. Na druhou stranu ve složitých případech aplikace práva se do struktury sylogismu zapletou i subpremisy premis nebo jejich řetězce a struktura rozhodnutí nabírá na složitosti. Zde soudce zároveň může často opouštět kontinentální půdu opanovanou argumenty jazykovými, systémovými a logickými a vydat se vsťříc angloamerickému stylu a používat argumenty hodnotové, polemizovat s různými řešeními, sahat k mimoprávním argumentům apod. V takovém případě někdy zpoza soudcovy magistrátní masky více vystupuje jeho osobitý styl, ať už čistě vyjadřovací, nebo i myšlenkový, což je opět vlastnost typická spíše pro soudce systému *common law*. Nakonec však i v těchto složitějších případech, v nichž soudy právo někdy i dotváří, se výsledek aplikace práva stejně většinou prezentuje jako deduktivní úsudek.⁸³

V rovině jazykové stojí německý styl blíže francouzskému. Jazyk rozhodnutí bývá legalistický a byrokratický, často užívá i pro vyjádření běžných slov knižní výrazy nebo výrazy typické pro právní jazyk. Rozhodnutí je navíc psáno za soud jako celek, až na výjimky bez možnosti připojit separátní stanovisko. Tyto formální aspekty připomínají, že soudce je v kontinentálním systému stále spíše úředníkem zahaleným v taláru, který si drží od rozhodovaného případu odstup, než výrazně se projevující individualitou jako v systémech *common law*.

Jelikož se právní myšlení zemí spadajících do německého stylu vypořádalo s tím, že soudce není pouhým vykladačem práva, ale může právo i dotvářet, jsou pro soudní rozhodnutí typické odkazy na judikaturu. Ty se objevují spíše ve složitých případech aplikace práva. Na vyšších soudech se už vypořádání se s předchozí judikaturou stalo běžným jevem. Ve srovnání se stylem angloamerickým je však odkazování na judikaturu odlišné, což je pochopitelné vzhledem k postavení precedentu jako pramene práva. V systémech *common law* je význam citovaných rozhodnutí obecně vyšší než v německém stylu, protože kontinentální soudce často používá odkazy na judikaturu jako ilustraci náhledu na řešení případu nebo jako příklad onoho řešení, kdežto pro soudce *common law* představuje dřívější rozhodnutí přímo pramen práva.⁸⁴

S odkazy na judikaturu souvisí i z historického hlediska významné propojení soudů a doktríny, jejíž vliv na právní myšlení se německou historií nese již dlouho a udržuje se i v dnešní době, mj. i díky důrazu na doktrínu v právním vzdělávání. Neil MacCormick a Robert Summers proto nazývají německou právní kulturu jako *expert culture*.⁸⁵ Citace děl akademiků, často ve spojení s odkazy na judikaturu, je v německém stylu běžná.⁸⁶ Soudce tyto prameny často používá k určení směru, kterým se bude jeho výklad ubírat. Akademická obec této své roli sama i napomáhá, jelikož judikaturu již tradičně hojně analyzuje a kritizuje.⁸⁷

⁸³ GOTTWALD, P. Die Begründung von Gerichtsentscheidungen in Deutschland – aus Sicht der Praxis und der Wissenschaft. In: TICHÝ, L. – HOLLÄNDER, P. – BRUNS, A. (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí = The judicial opinion = Begründung von Gerichtsentscheidung*, s. 150.

⁸⁴ MARKESINIS, B. *Judicial Style and Judicial Reasoning in England and Germany*, s. 296, 297.

⁸⁵ MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. Statutory Interpretation in the Federal Republic of Germany. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Statutes*, s. 118.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 118.

⁸⁷ Dobrou funkci této dlouhotrvající a vzájemné spolupráce v Německu vyzdvihoval americký právník J. Dawson, který zároveň poznamenal, že americký právní systém by měl tuto spolupráci Německu závidět, a pokusit se ji napodobit. Viz DAWSON, J. *The Oracles of the Law*, s. 505.

Německý styl se nachází mezi angloamerickým a francouzským stylem také z hlediska odhalení (všech) důvodů rozhodnutí. Oproti francouzskému stylu zde neexistuje rozdělení diskursu na část publikovanou a nepublikovanou, která ze skutečných důvodů odhalí pramálo, ale ani zde na rozdíl od angloamerického stylu nevykládá soudce na stůl úplně všechny karty. V ideálním případě se všechny soudcovy argumenty nachází přímo v daném odůvodnění, a čtenář proto nemusí složitě vyhledávat nepublikované důvody na jiných místech.

6.3 Česká soudní rozhodnutí

Styl českých soudů sdílí nejvíce charakteristik s třetím stylem popsaným na příkladu Německa. Po roce 1918 navázalo Československo na právo rakouské a s ním pokračoval i soudcovský styl.⁸⁸ Ačkoliv Rakousko a Německo prošly odlišným vývojem a nelze jejich právní kulturu směřovat, např. Viktor Knapp o těchto dvou zemích hovoří jako o odlišných „velkých“ kontinentálních systémech,⁸⁹ patří jejich soudní styly s ohledem na trichotomii v tomto článku do stejné skupiny.⁹⁰

Příchod komunistického pojetí práva po druhé světové válce vnesl do československého právního myšlení tendence protichůdné těm, které v Německu vedly k diskursivnějšímu pojetí soudcovského rozhodnutí. Komunistická ideologie se promítla nejen v soudním stylu, ale i v právní vědě,⁹¹ která se proto moc nerozvíjela a postupně se její citace vytratila i ze soudních rozhodnutí.⁹² Tehdejší celkové myšlení přineslo příklon k argumentační omezenosti, k trivializaci konceptů pramene práva a k popření kreativního významu judikatury.⁹³

To přibližování se vázané ideologii aplikace práva se snažil po roce 1989 zbořit mj. Ústavní soud⁹⁴ nebo právní doktrína. Český příklad potvrzuje jednu z obecných tezí MacCormicka a Summarse, že podobu soudního rozhodnutí ovlivňuje v právním systému i postavení nejvyššího soudu, pokud zároveň vykonává funkci soudu ústavního.⁹⁵ V České republice sice Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a Ústavní soud nespádají vjedno, ale Ústavní soud disponuje pravomocí rušit konkrétní rozhodnutí obecných soudů, čímž značně zasahuje do jejich rozhodovací praxe. Opačným příkladem může být francouzská Ústavní rada (*Conseil constitutionnel*), které náleží pouze abstraktní kontrola ústavnosti. Český strážce ústavnosti se tak mohl v 90. letech chopit šance ovlivnit rozhodovací praxi obecných soudů a vychýlit ji směrem k více hodnotovému a diskursivnímu stylu, podobně jako činil Spolkový ústavní soud v Německu již před desítkami let.

⁸⁸ BOBEK, M. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*. 2010, č. 6, s. 209.

⁸⁹ KNAPP, V. Přínos středoevropského soudnictví k evropské právní kultuře. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 9, s. 726.

⁹⁰ Např. Michal Bobek řadí soudní styl těchto zemí do skupiny zemí germánské právní kultury, viz BOBEK, M. O odůvodňování soudních rozhodnutí, s. 209.

⁹¹ KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: Beck, 2005, s. 97, 98.

⁹² *Ibidem*, s. 99.

⁹³ KÜHN, Z. Jusnaturalismus vs. juspozitivismus? Prvních deset let Ústavního soudu a proměna soudcovské ideologie aplikace práva. In: HLOUŠEK, V. – ŠIMÍČEK, V. (eds). *Dělna soudní moci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004, s. 103, 105.

⁹⁴ *Ibidem*, s. 106.

⁹⁵ MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. *Interpretation and Comparative Analysis*, s. 499.

Judikatura Ústavního soudu je již od 90. let protkána rozhodnutími, která se snaží apelovat na nižší soudy, aby se odkláníly od přehnaného formalismu. Tato změna ideologie aplikace práva s sebou samozřejmě nese i změnu v podobě písemného rozhodnutí. Příkladem takového rozhodnutí je náleží Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, podle něhož soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, ale musí se od něj odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu. Dalším takovým příkladem je náleží ze dne 15. 10. 1996, sp. zn. IV. ÚS 275/96, kde Ústavní soud upozorňoval, že účel a smysl zákona nelze hledat jen ve slovech a větách předpisu, ale že v něm jsou a musí být obsaženy i principy uznávané demokratickými právními státy. Styl českých soudních rozhodnutí se tak v druhé polovině 20. století od popsání třetího stylu odklonil, ale po roce 1989 se k němu začal postupně zase přibližovat.

Závěr

Současná podoba soudních rozhodnutí není jen produktem zákonodárcových úvah nebo nahodilého úzu soudní moci, ale výslednicí dlouhého a složitého vývoje společnosti a její právní kultury. Stránka obsahová a formální prošly tímto vývojem ruku v ruce, formální a jazykové aspekty byly vždy stínem obsahu.

Dnešní západní svět je opanován třemi hlavními styly soudních rozhodnutí. První z nich lze nazvat stylem angloamerickým, který je důsledkem silné soudcovské moci prospektivně tvořící právo. Soudce je v tomto stylu volný nejen argumentačně, aby řádně odůvodnil vytvořený precedent, ale i formulačně. Soudní rozhodnutí tohoto stylu jsou výrazná nejen svou délkou nebo individuálním stylem soudců.

Na druhém protipólu se nachází francouzské soudní rozhodnutí. Omezenost soudní moci akcelerovaná zejména Velkou francouzskou revolucí dala vzniknout odůvodnění velmi strohému, argumentačně svázanému a neodhalujícímu pravé důvody rozhodnutí. Ty musí čtenář hledat v jiných fórech právních debat.

Na půli cesty mezi prvními dvěma extrémami se nachází třetí styl význačný pro mnoho evropských zemí. Podobně jako francouzský styl je historicky ovlivněn římskoprávní tradicí, ale na druhou stranu nepotkalo soudce tohoto stylu tak výrazné omezení moci. Soudce zde oproti svému francouzskému protějšku využívá k právní argumentaci nejen zákon a odhaluje více z pravých důvodů odůvodnění, ale na druhou stranu nedosahuje extrémů soudců angloamerických. Oproti prvním dvěma stylům se třetí styl vymyká v některých zemích, zejména germánského okruhu, svou symbiózou s právní doktrínou, jejíž citace má v rozhodnutích své pevné místo.

Součástí třetího stylu jsou i rozhodnutí českých soudů díky historickému sepejetí s Rakouskem. České soudy se sice v druhé polovině 20. století začaly tomuto stylu vzdalovat kvůli ideologizaci a trivializaci práva, ale po roce 1989 se k němu začaly opět přibližovat.

Judicial Styles in a Comparative Perspective – the Historical and Ideological Origins of the Form of Present Judicial Decisions

Vojtěch Hau (<https://orcid.org/0009-0002-5920-9805>)

Abstract: The written form of judicial decision does not look the same in all legal cultures, because it has evolved over time under different influences. The aim of this article is to introduce the form of three basic judicial styles dominating in Western cultures along with outlining their historical development and identifying the reasons for their differences. At the outset, the article defines types of macrostructure and internal logic of judicial decisions and describes the loose and bound ideology of decision-making in order to introduce the main concepts distinguishing the styles from each other. Subsequently, the article approaches to characterize each style and its historical development. The French judicial style is closely linked to the Great French Revolution, which strongly separated the legislative power from the judicial power. The reasoning in the French style thus outwardly treats the law created by the legislature as a closed system of rules in which the judge finds a solution to a legal problem solely through logical judgement. In contrast, the Anglo-American style reflects the strong individuality and independence of the judges and the nature of a precedent as a source of law. Thus, the judge uses a very broad variety of arguments, including extra-legal aspects, as his decision resolves a legal issue with *pro futuro* effects. In between these counterpoints is the German style, of which the Czech courts are a part, which combines elements of both of the previous styles, and, moreover, utilizes a strong connection with legal doctrine.

Keywords: judicial decision, judicial style, judicial application of law, legal writing, legal language